

лосова и О. И. Вендиной]. – М.: Новый хронограф, 2011. – 352 с. 7. *Баринов С.* Образ Украины и особенности местной идентичности населения российско-украинского приграничья / С. Баринов, А. Гриценко, А. Самсонова // Региональные исследования. – 2009. – №3. – С. 22-28. 8. *Крылов М.П.* Категория «идентичность» в контексте проблемы приграничий / М.П.Крылов // Мир психологии. – 2012. – №1. – С.137–151. 9. *Баринов С. Л.* Новое западное пограничье РФ: влияние границ на коммуникацию населения: автореферат дис. на соискание научн. степени кандидата географических наук / С.Л. Баринов. – М., 2012. – 28 с. 10. *Бреский О.* От транзитологии к теории пограничья. Очерки деконструкции концепта «Восточная Европа» / О.Бреский, О.Бреская. — Вильнюс: ЕГУ, 2008. – 336 с. 11. *Мальковская И.А.* Знак коммуникации. Дискурсивные матрицы / Мальковская И.А. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 240 с. 12. *Антанович Н.А.* Методологический анализ пограничья в социально-гуманитарных науках / Н.А. Антанович // После империи: исследования восточноевропейского пограничья: сб. статей / [под ред. И. Бобкова, С. Наумовой, П. Терешковича]. – Вильнюс: ENU-international, 2005. – С. 6–17. 13. *Беспамятных Н. Н.* «Пограничные исследования»: генезис, эволюция, перспективы / Н.Н.Беспамятных // Народы, культуры и социальные процессы на пограничье. — Гродно: ГрГУ, 2010. – С. 12–15. 14. *Крылов М.П.* Взаимодействие смежных наук при изучении региона: эффективность и сочетаемость методологий и теоретических допущений / М.П. Крылов // Лабиринт. Журнал социально-гуманитарных исследований. – 2012. – №1 – С. 37 – 57. 15. *Цыбульская Н. В.* Границы и пограничья в современных социокультурных исследованиях / Н.В. Цыбульская // Народы, культуры и социальные процессы на пограничье. – Гродно: ГрГУ, 2010. – С. 105–107. 16. *Колосов В.А.* Теоретическая лимология: новые подходы [Электронный ресурс] / В.А. Колосов // Международные процессы. – 2003. – № 3. – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/three/004.htm>; 17. *Бергер П.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергман, Т. Лукман. – М.: Медиум, 1995. – 323 с.; *Луговая Е.А.* Топоним виртуального пространства как культурно-историческая категория: автореф. лис. На соискание научн. ступени канд. филос. наук / Е.А. Луговая. – Ставрополь, 2006. – 22 с. 18. *Медушевская О.М.* Историческая география как вспомогательная историческая дисциплина. / Медушевская О.М. – М.: МГИАИ, 1959. – 21 с. 19. *Крылов М. П.* Региональная и этнокультурная идентичность в российско-украинском и российско-белорусском порубежье: историческая память и культурные трансформации / М. П. Крылов., А. А. Гриценко // Лабиринт. Журнал социально-гуманитарных исследований. – 2012. – № 2. – С. 28–42. 20. *Бредникова О.* Граница и реструктурирование социального пространства (случай Нарвы-Ивангорода) / О. Бредникова, В. Воронков // Кочующие границы: сб.статей по материалам международного семинара / [под ред. О.Бредниковой и В.Воронкова]. – ЦНСИ. – Труды. – Вып. 7. – СПб, 1999.

УДК 322.2

О. В. КУКУРУЗ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ СВІТОГЛЯДУ І ВІРОСПОВІДАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано вітчизняне законодавство і міжнародні документи, які забезпечують право на свободу світогляду і віросповідання. Зосереджено увагу на правових актах ООН, Ради Європи, Європейського Союзу щодо принципу рівності перед законом,

© КУКУРУЗ Оксана Володимирівна – кандидат політичних наук, науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

заборони дискримінації за ознакою релігії чи переконань. Визначені чинники, які впливають на рівень забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання.

Ключові слова: право на свободу світогляду і віросповідання, принцип рівності перед законом, релігійні меншини, дискримінація, запобігання дискримінації.

Кукуруз О.В. Правовое обеспечение права на свободу мировоззрения и вероисповедания в Украине: проблемы и перспективы.

Проанализировано отечественное законодательство и международные документы, которые обеспечивают право на свободу мировоззрения и вероисповедания. Сосредоточено внимание на правовых актах ООН, Совета Европы, Европейского Союза касательно принципа равенства перед законом, запрещения дискриминации по признаку религии или убеждений. Определено факторы, которые влияют на уровень обеспечения права на свободу мировоззрения и вероисповедания.

Ключевые слова: право на свободу мировоззрения и вероисповедания, принцип равенства перед законом, религиозные меньшинства, дискриминация, предотвращение дискриминации.

Kukuruz Oksana. Legal providing of right on freedom of worldview and religion in Ukraine: problems and prospects.

There are analyzed Ukrainian legislation and international documents, which provided right on freedom of worldview and religion. Legal acts of UNO, Council of Europe, European Union concerning principal of equality is before a law, forbidden discrimination on the basis of religion or convictions is researched. Also there are defined factors influencing to level of providing right on freedom of worldview and religion.

Key words: right on freedom of worldview and religion, principal of equality is before a law, discrimination, religion minorities, prevention of discrimination.

Питання про право на свободу світогляду і віросповідання, його нормативно-правове забезпечення, реальна ситуація у цій сфері, останнім часом все частіше обговорюються в українському суспільстві. Це зумовлено тим, що з'явилося більше фактів порушення прав людини за релігійною ознакою. На цьому наголошують співробітники правозахисної громадської організації – Інституту релігійної свободи, які постійно аналізують та поширюють інформацію про стан законодавства та релігійне життя в Україні. Цій проблемі приділяє увагу Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – Валерія Лутковська. Зокрема, про це йшлося у Щорічній доповіді про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина, яку омбудсмен представила 5 червня 2013 року на засіданні парламенту. Актуальність даного питання в українському суспільстві зумовлює потребу наукового дослідження правового забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання.

Безперечно українські науковці неодноразово присвячували свої публікації даному питанню, однак частина з них є релігієзнавцями, а і інші – правниками. Особливістю даного питання є те, що тут необхідний міждисциплінарний підхід. Крім того, дослідження даного права зумовлює потребу аналізувати останні зміни в законодавстві, можливості їх практичної реалізації. Відтак для висвітлення даного питання важливими стали: українська книга «Свобода релігії та віросповідання в Україні в контексті дотримання міжнародних стандартів з прав людини та основних свобод»¹, польська книга «Свобода думки, совісті і релігії: пошук європейського стандарту»², Інформаційні матеріали «Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин»³, а також публікації та коментарі науковців Відділу релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України, авторів Інституту релігійної свободи. Метою даної статті є визначення проблемних питань у

цій сфері і надання практичних рекомендацій щодо покращення ситуації. Завдання статті полягають у вивченні відповідного українського і міжнародного законодавства, з'ясуванні розуміння певних норм, визначенні чинників, які впливають на рівень забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання.

Право на свободу світогляду і віросповідання закріплене в Конституції України і розуміється як свобода сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої (ст. 35). В ст. 24 зазначається, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками релігійних та інших переконань, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи і є рівними перед законом. Питання свободи світогляду і віросповідання регулюються також Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» № 987-ХІІ від 23.04.1991. Згідно цього закону, право на свободу совісті включає свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання (ст. 3). У Законі містяться положення щодо рівноправності громадян незалежно від їх ставлення до релігії (ст. 4). Для забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання, принципу рівності всіх громадян перед законом був прийнятий Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» 5207-17 від 06.09.2012. Відповідно до цього Закону, рішення, дії або бездіяльність, спрямовані на обмеження або привілеї стосовно особи та/або групи осіб, зокрема, за ознакою релігійних та інших переконань, якщо це унеможливило визнання і реалізацію на рівних підставах прав і свобод людини та громадянина, вважаються дискримінацією (ст. 1). Особа, яка зазнала дискримінації, має право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди (ст. 15).

Крім національного законодавства, питання щодо забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання регулюються чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 9 Конституції України). До таких належать «Загальна декларація прав людини» (1948 р., ООН), «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» (1950 р., Рада Європи), «Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії чи переконань» (1981 р., ООН).

У «Загальній декларації прав людини» наголошується, що кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це «право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів». Схоже формулювання міститься у «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». Право на свободу думки, совісті, релігії чи переконань деталізується у «Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії чи переконань». Там зазначається, що воно включає наступні свободи: відправляти культи чи збиратися у зв'язку з релігією чи переконаннями, створювати і утримувати місця для цих цілей; створювати і утримувати відповідні благодійні чи гуманітарні заклади; виробляти, купувати і використовувати у відповідному об'ємі необхідні предмети і матеріали, зв'язані з релігійними обрядами, звичаями чи переконаннями; писати, випускати і розповсюджувати відповідні публікації у цих сферах; вести викладання з питань релігії чи переконань в місцях, які підходять для цієї мети; запитувати і отримувати від окремих осіб і організацій добровільні фінансові й інші пожертвування; готувати, призначати, обирати чи призначати за правом наслідування відповідних керівників згідно з потребами і нормами тієї чи іншої релігії чи переконань; дотримуватись

днів відпочинку, відзначати свята і здійснювати обряди у відповідності з приписами релігії і переконань; встановлювати і підтримувати зв'язки з окремими особами і громадами у сфері релігії і переконань на національному і міжнародному рівнях (ст. 6).

Забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання є можливим лише за умов дотримання принципу рівності перед законом. Цей принцип встановлює рівність осіб у використанні прав і основоположних свобод, іншими словами це заборона дискримінації за ознаками, визначеними у законодавстві. Порухення рівності перед законом набуває стану дискримінації, у вигляді позбавлення певних прав, у формі переслідування або навпаки надання привілеїв особам або групі осіб на основі певних особливостей, в тому числі за релігійною ознакою⁴. Принцип рівності перед законом закріплений у багатьох міжнародних документах, зокрема у «Загальній Декларації прав людини» (1948 р., ООН), «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» (1950 р., Рада Європи), у «Міжнародному пакті про громадянські і політичні права» (1966 р., ООН). У цих документах зазначається, що користування правами та свободами має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою, в тому числі з погляду на релігію чи переконання.

Міжнародні документи ООН, Ради Європи щодо питання забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання є частиною національного законодавства. Важливими також є документи Європейського Союзу у цій сфері, оскільки Україна прагне бути його членом. Зокрема у 2010 році у Європейському Союзі була прийнята «Карта основних прав». Зокрема, в ст. 22 зазначено, що Союз шанує культурну, релігійну і мовну різноманітність. Право на свободу думки, совісті і релігії визначається так само як і Загальній Декларації прав людини.

Ситуація у сфері свободи думки, совісті та релігії залежить від багатьох чинників. У сусідній Польщі, де суспільство є надзвичайно релігійним, науковці визначають наступні чинники. 1. Визначення сфери свободи релігії є процесом дискурсивним, в якому участь беруть органи державної влади, чи інституції громадянського суспільства, а також релігійні організації, культові зв'язки, релігійні спільноти, визнані громадські організації, створені релігійними громадами, групи інтересів. 2. У процесі визначення сфери свободи думки, совісті і релігії найбільшу участь беруть суди, особливо Європейський Суд з прав людини. 3. Свобода релігії розуміється по-різному залежно від держави, історичного досвіду чи ролі домінуючої релігійної організації чи організацій. 4. Державна влада, особливо в постсоціалістичних країнах, готова привілейовано ставитись до домінуючої релігії, ставлячи релігійні меншини в залежність від думки представників домінуючої релігії. 5. Крім правової системи, важливим чинником, який стимулює толерантність в державі є політична культура адміністративних еліт і психологічна налаштованість і еліт, і цілого суспільства⁵.

Розглянемо перераховані вище чинники в Україні. Церква і релігійні організації в Україні офіційно відокремлені від держави. Тобто, держава не повинна втручатися в сферу їх діяльності, крім деяких випадків, визначених у законодавстві. Однак, на практиці зрозуміло, що на релігійні організації впливають органи державної влади. Наприклад, за допомогою законодавства. Зокрема, зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо реєстрації релігійних організацій викликали публічне обговорення і відкритий лист Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій до Президента України. Нові норми ускладнили цю процедуру, оскільки не чітко визначено порядок реєстрації, збільшено кількість контролюючих органів, не визначено форми контролю. Узагальнені формулювання дають багато можливостей органам центральної та

місцевої влади втручатися в діяльність релігійних громад. Відомо, що релігійні громади мають значний вплив на певну групу громадян. Це часто намагаються використати політики, представники влади, наприклад, під час передвиборної кампанії. Підтримуючи одну релігію, вони можуть обмежувати права інших. Якщо чітко не визначити функції певних органів у даній сфері, то це може призвести до збільшення фактів дискримінації щодо окремих релігійних громад з боку представників влади. Зокрема, є дослідження, які свідчать що релігійні громади, які перебувають у меншості на певній території, найчастіше зазнають дискримінації від місцевих органів влади. Наприклад, це відбувається при виділенні землі для будівництва релігійних споруд, поверненні храмів тощо. Про це йшлося у Доповіді правозахисних організацій «Права людини в Україні 2011», під час прес-конференції в агенції «Інтерфакс-Україна»⁶.

В українському законодавстві термін «релігійні меншини» відсутній. Він вживається в міжнародних документах, зокрема, в «Декларації про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин» (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 р.) та в Резолюції Комісії з прав людини ООН від 3 березня 1995 р. «Права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин». Український дослідник Л.І. Рябошапко визначає поняття «меншина» як групу громадян, які проживають на території країни, адміністративно-територіальних одиниць і окремих населених пунктів, наділені відмінними від більшості населення даної території національними, мовними, релігійними характеристиками, не займають на даній території домінуючого становища, мають почуття групової солідарності і намагаються досягнути формальної і фактичної рівності з більшістю. Виходячи з цього, релігійна меншина, на думку Л.І. Рябошапко — це частина народу, яка відрізняється специфічними рисами віросповідання і релігійного життя від більшості, усвідомлює ці відмінності, але відносить себе до цього народу⁷. О. Бучма визначає релігійні меншини як групу громадян держави, що чисельно менша від основної частини населення і/чи не займає домінуючого становища й має стійкі релігійні характеристики та намагається зберегти свою релігійну самобутність⁸. Деякі науковці вважають, що необхідно у законодавстві визначити релігійні меншини. Однак у зв'язку з тим, що в Україні релігія відокремлена від держави, то згідно законодавства для всіх релігійних громад визначені рівні права. У такому випадку не логічно виокремлювати «релігійні меншини», оскільки тоді необхідно буде визначити офіційну чи основну релігію. Такий підхід суперечить Конституції України.

Крім держави, яка забезпечує умови для реалізації права на свободу світогляду і віросповідання, важливе значення мають громадські організації, які аналізують стан справ у сфері релігії і привертають увагу суспільства до фактів порушення цієї свободи. В Україні такими організаціями є Інститут релігійної свободи, Коаліція з протидії дискримінації, Українська асоціація релігійної свободи, Центр Разумкова. Згідно із Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» громадські організації, фізичні та юридичні особи є суб'єктами, наділеними повноваженнями щодо запобігання та протидії дискримінації. Вони у своїй діяльності можуть застосовувати позитивні дії (ст. 9). Позитивні дії – спеціальні тимчасові або постійні заходи, спрямовані на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати рівні права і свободи, надані їм Конституцією і законами України (ст. 1). Громадські організації, фізичні та юридичні особи мають право делегувати своїх представників до складу консультативно-дорадчих органів з питань запобігання та протидії дискримінації; проводити моніторинг щодо даної сфери, представляти в судах інтереси осіб та/або груп осіб, стосовно яких було за-

стосовано дискримінацію; проводити громадську антидискримінаційну експертизу проектів нормативно-правових актів; провадити іншу діяльність відповідно до законодавства з питань дотримання принципу недискримінації (ст. 13). Словосполучення «інша діяльність» розширює можливі дії суб'єктів щодо запобігання та протидії дискримінації.

Громадські організації аналізують законодавство в сфері забезпечення права на свободу світогляду та віросповідання, публікують відповідні дослідження, звертаються до органів влади щодо актуальних питань. Однак як свідчить практика, норми Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» не виконуються, оскільки більшість громадських і релігійних організацій зверталися з проханням не приймати зміни до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо реєстрації релігійних організацій. Однак народні депутати України, незважаючи на це, прийняли такі зміни.

Варто, наголосити, що громадяни України мають право звертатися до Європейського Суду з прав людини, який має значний досвід врегулювання питань щодо дискримінації за релігійною ознакою. Останній розглядаючи справи з різних країн інтерпретує статті міжнародного права щодо свободи совісті та релігії. Ці рішення встановлюють стандарти у цій сфері, зокрема, рівноправність релігії, незалежно від будь-якої історичної зумовленості, від заслуг різних релігійних організацій і від відносин визнаних в окремих державах. Суд визнав можливість зміни стандартів в сфері свободи думки, совісті і релігії. Зокрема, розширено розуміння поняття «кожен», що вживається в «Загальній Декларації прав людини» і в «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». Слово «кожен» Суд тлумачить як поняття, що може відноситись до особи фізичної, а також до юридичної. Хоча спочатку Європейська Комісія з прав людини зазначала, що гарантії, які стосуються свободи віросповідання (релігії) стосуються лише особи фізичної. Такий підхід поширений в Україні, оскільки на офіційному сайті Верховної Ради України у більшості статей «Загальної Декларації прав людини» слово «everyone» з англійської мови (*toute personne* – з французької) перекладений як «кожна людина». Відповідно, якщо не звернутись до тексту оригіналу Декларації, а також не ознайомитись з рішеннями і тлумаченням Європейського Суду, то поняття «кожна людина» суддя українського суду не зможе застосувати до юридичної особи.

Отже, проаналізувавши питання щодо свободи світогляду та віросповідання можна визначити певні види дискримінації за суб'єктом: 1) держава, органи публічної влади, їх представники можуть порушувати права осіб, організацій, які сповідують певну релігію (приймати рішення, вчиняти дії або бути бездіяльними; 2) одні релігійні організації, їх представники можуть порушувати права представників інших релігій; 3) певне суспільство загалом може негативно ставитись і всіляко ущемляти права представників окремих релігій.

Значний вплив на реалізацію права на свободу світогляду і віросповідання мають такі чинники як: 1) роль певної релігії у конкретному суспільстві, державі; 2) її поширеність у суспільстві; 3) домінуючі думки, стереотипи щодо такої релігії; 4) поведінка представників цієї релігії; 5) ментальні особливості певного суспільства щодо ставлення до "інших" релігій; 6) прихильність представників влади до певної релігії.

У всіх міжнародних документах, які стосуються прав людини незмінними є три положення: 1) визнання права на свободу релігії чи переконань; 2) перелік свобод, які включені в це право; 3) заборона дискримінації з погляду на релігію чи переконання. Конституція України, Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації", Закон України "Про засади запобігання та протидії дис-

кримінації в Україні" загалом містять необхідні узагальнюючі норми щодо забезпечення права на свободу світогляду і віросповідання.

Варто звернути увагу, що у міжнародних документах вживаються різні поняття, такі як «совість», «релігія», «віросповідання», «переконавання», «свідомість», «світогляд». У Конституції України мова йде про свободу світогляду і віросповідання, а в Законі України «Про свободу совісті і релігійні організації» про право на свободу совісті. Для покращення регулювання відносин у цій сфері необхідно у законодавстві вживати одну назву даного права і надати визначення всіх інших понять, які є важливими для реалізації цього права.

1. *Свобода релігії та віросповідання в Україні в контексті дотримання міжнародних стандартів з прав людини та основних свобод* / [за ред. В. Яворського] / Українська Гельсінська спілка з прав людини, МГО Центр правових та політичних досліджень «СІМ». – Х.: Фоліо, 2005 – 92 с. 2. *Sobczak W. Wolnosc mysli, sumienia I religii. Poszukiwanie standardu europejskiego.* Dom Wydawniczy DUET, Torun, 2013. – 789 s. 3. «Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин»: Інформаційні матеріали до круглого столу на тему: Державно-конфесійні відносини в Україні станом на 2013 рік: рух до партнерства держави і Церкви чи до кризи взаємин? 22 квітня 2013 р.» Проект здійснюється Центром Разумкова за підтримки представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні. – квітень, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.in.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=38&Itemid=65&lang=uk 4. *Rywnosc wobec prawa* // Encyklopedia politologii. Tom II. Instytucje i systemy polityczne. Pod red. dr hab. Bozeny Dziemidok-Olszewskiej, dr. hab. Wojciecha Sokola. Wydanie 2, Warszawa 2012. – S. 480–482. 5. *Sobczak W.* Цит. праця. – S. 14-15. 6. Релігійні організації найбільше зазнають дискримінації від місцевої влади – Доповідь правозахисників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1023%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk 7. *Рябошапка Л.І.* Правове становище національних меншин в Україні (1917 – 2000).: автореф_дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук / Рябошапка Л.І. – Х., 2002. – 28 с. 8. Історія релігії в Україні: у 10-ти т. [за ред. проф. А. Колодного]; редкол.: А. Колодний (голова) та ін. // Релігійні меншини України. – Т. 7. – К.: Український видавничий консорціум, 2011. – С. 8.

УДК 323.1

С. В. СТОЄЦЬКИЙ

ЕТНОКУЛЬТУРНА КОНСОЛІДАЦІЯ: СПРОБИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В ПОЛІТОЛОГІЇ*

Аналізується розуміння поняття «консолідація» в різних галузях політичної науки. Обґрунтовується необхідність виокремлення етнополітичної складової консолідології, присвяченої консолідації політичної нації шляхом об'єднання етнокультурно неоднорідних компонентів поліетнічного суспільства.

Ключові слова: консолідологія, етнічна консолідація, національна консолідація

© СТОЄЦЬКИЙ Сергій Вікторович – кандидат юридичних наук

* Стаття підготовлена в рамках наукового проекту «Політико-правові засади етнокультурної консолідації українського суспільства» в межах державної цільової програми «Гуманітарні технології як чинник суспільних перетворень в Україні»